

פרשת השבוע על פי הנתיבות שלום

דברים

הקדמת אלה הדברים למשנה תורה

להביא את עמו ישראל העם הנבחר אל יעודם הנשגב באחרית הימים, ולשם כך עליהם לעבור תחילה את התהו ובהו וחשך של הגלויות לבוא לבחי' לב נשבר ונדכה אלקים לא תכוה, שהבאת התיקון הגמור אינה ע"י מעשיהם הטובים כי אם ע"י שברונם והכנעתם, ומראשית הבריאה הכין הקב"ה את ד' הגלויות לשבר לבם של ישראל כדי להביא עי"ז אל התיקון הגמור.

וע"כ התחיל משה רבינו את משנה תורה באלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל וגו', שמנה לפניכם את כל החטאים שעברו במדבר בערבה וכו' כדי להביאם לידי לב נשבר ונדכה, זה השער הראשון שברון הלב, ממנו עולים מעלה מעלה בהשגת כל המדרגות שנאמרו בספר משנה תורה. וכמאמר מרן הק' מקוברין זי"ע שהשער של עבודת ה' הוא אמונה והכנעה ושפלות, דכמו שאמונה היא יסוד היסודות כמ"כ הכנעה ושפלות מה שיהודי שבור ונכנע לפני הש"ת הר"ז השער לכל המדרגות בעבודת ה'. וזהו אומרו אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל, כלומר הן לגדולים ביותר שהם במדרגות עליונות והן לאלו שבמדרגות הנמוכות ביותר, את כל כלל ישראל הביא לידי שברון לב, ע"י שמנה לפניכם את כל מה שחטאו במדבר בערבה מול סוף וגו', ראו והתבוננו כמה חטאתם והמריתם את פי ה'. ובה הכינם להיות ראויים למדרגות הגבוהות ביותר, שאחר שנשבר לבם כבר היו יכולים להשיג כל הענינים הגבוהים של עבודת ה' ואהבתו הראויה, וכן כבר היתה יכולה להיות קבלת התורה הראויה שיהיה לה קיום, בחי' לוחות שניות שלא נשתברו, כיון שבאו לידי הכנעה ושברון לב.

עבר על כך, דכל הקטרוג שייך רק כאשר יש כאן פלוני, שיש בו איזה ישות, אבל אם לבו שבור ונדכה אין כאן פלוני שיתחיל עליו הקטרוג. המדה הזאת של לב נשבר ונדכה, שיהודי שבור בקרבו בבחי' שאין כאן פלוני, מביאתו למדרגה הגבוהה ביותר של רביקות בה'.

וכן מצינו בענין ארץ ישראל, שירושת הארץ הקדושה שנתן הקב"ה לישראל היא רק בכח הכנעה. כדאיתא בניצוצי אורות על הוזה"ק (ח"ג קנט:), וכן בשל"ה הק' פר' לך, שהארץ נקראת ארץ כנען גם אחרי שניתנה לישראל, לפי שהיא ארץ הניתנת רק לנכנעים, רק מי שהוא לב נשבר ונדכה וזכה להרגיש קדושת ארץ ישראל. וזה היה הפגם של המרגלים, כמס'נ' כולם אנשים ראשי בני ישראל, דמשמעו שהיו אנשים גדולים מאד אבל חסרונם היה מה שהיו ראשי בני ישראל, שלא היה להם לב נשבר, ע"כ לא זכו לארץ ישראל. רק טפכם אשר אמרתם לבו יהיה המה יבואו שמה והם יירשוה, כי ארץ ישראל ניתנת רק לנשברי לב ודכאי רוח.

וזה היה גם ענין גלות מצרים, שאמר הקב"ה לאברהם אבינו בכרית בין הבתרים ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה וגו'. שלכאורה אין להבין את כל ענין גלות מצרים, שירדו לשם שבעים נפש קדושים וטהורים ויצאו משם משוקעים במ"ט שערי טומאה, ונמצא שגלות מצרים השפילה אותם מאיגרא רמא לבירא עמיקתא. אכן ענין הגלות היה להכשיר את בני ישראל שיהיו ראויים להיות עם הנבחר ולקבל את התורה, ולשם כך צריכים היו תחלה להיות שבורים ונדכאים, שכל כמה שיהיו גדולים עדיין לא די בזה להכשירם ליעודם הגדול, רק הגלות של ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה שברה אותם והכניעה את לבם עד שנהיו ראויים להיות העם הנבחר ולקבל התורה. וזהו שאמר הקב"ה לאברהם ידע תדע, אם רוצה אתה שבניך יהיו העם הנבחר ויקבלו את התורה, הרי התנאי לזה הוא שגר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, שע"ז ישבר לבם עד דכא ואז יהיו ראויים לכל המדרגות הגבוהות.

וכן בראשית הבריאה כתיב והארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום, ואיתא במדרש, תהו זה בכל, ובהו זה מדי, וחשך זה יון, על פני תהום זה אדום, שכמו התהום אין לו חקר כך הגלות האחרונה ארוכה מאד ולא נתגלה קיצה. ונמצא שכבר בראשית הבריאה נרמזו ד' הגלויות, והיינו שהקב"ה הכינם כבר מתחלת הבריאה לתפקידם, וכן בכרית בין הבתרים נרמזו הגלויות בפסוק והנה אימה חשכה גדולה נופלת עליו, כדאי' שם במדרש. וצ"כ מה היה ענין הגלויות או כאשר עוד לא היה שום חטא ועון. אכן כאמור כל ענין ד' הגלויות גם הוא כדי לשבר את לבם של ישראל ולהכניעם, שהקב"ה רוצה

בספר משנה תורה נאמרו כל עניני עבודת ה', מצות אהבת ה' ויראתו, ובו תדבק והלכת בדרכיו, ובמיוחד בפרשת ואתחנן שהיא בבחי' הלב של משנה תורה, שכתובים בה עשרת הדברות, וכתוב בה הפסוק שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד שהוא יסוד היהדות ומקור הדביקות בה', וכל פרשת ואהבת את ה' אלקיך וגו', דאיתא בספה"ק שכל תרי"ג מצוות הם הכנה למצות ואהבת. ועפ"ז בארנו הענין למה לא נזכרו ענינים אלו בכל ד' החומשים עד כאן, כי רק לאחר קיום כל המצוות נעשים ראויים ומוכשרים לקיים מצוות אלו כהלכתן. ולכאורה צריך ביאור מדוע ספר משנה תורה נפתח בפרשת דברים, אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל במדבר בערבה מול סוף וגו', שהוכיח אותם על כל החטאים שעשו במדבר, למה לא התחיל בעניני פרשת ואתחנן בה נאמרו כל המדרגות העליונות של עבודת ה'.

וי"ל הענין כי ראשית חכמה יראת ה', וכמש"נ סוד מרע ועשה טוב, שתחלה צריך להיות סוד מרע ביראת ה'. וכדאיתא בחז"ל (ברכות כב.) שהתורה ניתנה באימה וביראה ברתת ובויע, ולכאור' ראוי היה שהתורה תנתן במדת אהבה שהיא המצוה היותר גדולה בתורה ולמה ניתנה באימה וביראה, אלא כי ראשית חכמה יראת ה'. וכדאיתא בהקדמת הוזה"ק (יא:) פקודא קדמאה דא יראת ה' פקודא תנינא דא אהבת ה', שאף כי אהבת ה' יותר גדולה מ"מ פקודא קדמאה דא יראת ה'. והטעם, כי יצר לב האדם רע מנעוריו, שאדם נולד עם כח הרע בקרבו, ואין יוכל ילוד אשה להגיע לאהבת ה', איך יהיה בשר ודם מסוגל להשיג זאת המדרגה הנשגבה בעוד כח הרע בקרבו ודמו דם טמא. ע"כ ראשית חכמה יראת ה', וכלשון חז"ל (נדה ט.) חרדה מסלקת הדמים, שהיראה והחרדה מסלקת הדמים הטמאים ומטהרתו מן הרע, אז מסוגל הוא לאהבה את ה'. וזהו פי' פקודא קדמאה, שהיראה היא הראשית וההקדמה להשגת האהבה. וכן הוא מאה"כ ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה וגו', שהדבר הראשון הוא יראה. ולכן כאשר התחיל משה רבינו את ספר משנה תורה פתח תחילה באלה הדברים אשר דבר משה וגו', לעורר בהם יראת ה' ע"י שהוכיחם על כל חטאיהם במדבר בערבה מול סוף וכו', כי ראשית חכמה יראת ה', ואח"כ יכולים לבוא לכל המדרגות הגבוהות של אהבת ה' ודביקות בה'.

וי"ל בעוד אופן וביתר ביאור. דהנה המדה של הכנעה ושברון לב מביאה את האדם לכל המדרגות הגבוהות ביותר, וכמאה"כ (תהלים נא) לב נשבר ונדכה אלקים לא תכוה, דמשמע אף שעשה מעשים כאלו שראוי לבוזות מחמתם, בכל זאת אם לבו נשבר ונדכה אף אלקים לא תכוה. ולאידך מצינו בחז"ל (סוטה ה.) שהמתגאה הקב"ה אומר עליו אין אני והוא יכולין לדור, שאפילו אם אדם עבר על כל עבירות שבתורה לא נאמר עליו דבר כזה, רק עם המתגאה אין אני והוא יכולין לדור, כי גאות היא הדבר המרחיק ביותר מהקב"ה, שמרחיקו מן הדביקות בהש"ת ומאהבתו ית'. ומרן אדמו"ר בב"א זי"ע אמר אהא דאיתא בווה"ק (שאומרים בר"ה קודם התקיעות) שהמקטרג אומר פלוני עבד כך פלוני

ה' אלקיך עמך לא חסרת דבר

פ. טו. יק. כה - א. ס. ד. כ

וזה גם כח הקיום של כל יחיד בכל הזמנים הקשים העוברים עליו, שה' אלקיך עמך לא חסרת דבר, וכדברי הוזה"ק שבכל מקום שגלו ישראל שכינה עמם, שבכח זה יכולים הם לשאת את הכל, שזה שייך גם לפרט כמו להכלל.

ומצינו ענין זה בדברי חז"ל (יומא נד:) שאמרו על חורבן בית המקדש כי בשעה שנכנסו אויבים לקדוש הקדשים ראו את הכרובים מעורין זה בזה. והיינו שהקב"ה הראה אז גודל אהבתו לישראל, כי תמיד הרי רק בזמן שישראל עושין רצונו של מקום היו הכרובים מעורין זה בזה, אבל בשעת החורבן היה הגילוי הזה להורות שכל החורבן אינו אלא בבתי בראי, אבל בבתי גואי הפנימיים לא כהתה אהבת הקב"ה לישראל וקיימת בכל תוקפה אפילו בשעת החורבן. וביארנו בזה עוד ענין גילוי תוקף האהבה בשעת החורבן, דיש ג' מדרגות באהבה אב לבן, יש בעת שהבן נמצא במחיצתו ומתעלם עמו באהבים, ולמעלה מזה כאשר הבן נמצא במרחקים שאז לב האב מלא געגועים אליו. ועולה על כולנה בעת שהבן חולה והאב הוא הרופא שצריך לנתחו ולחתוך את פצעו, שלב האב נקרע בקרבו מכאב בראותו את בנו האהוב נאנק ביסוריו, אלא שאין ברירה ומוכרח לעשות זאת למען הציל את חייו, ובאותה שעה האהבה חזקה עד למאוד. עד"ו באהבת הקב"ה לישראל שהם בבחי' בנים אתם לה' אלקיכם, הרי דווקא בעת החורבן שהיו מוכרחים לייסר את ישראל ביסורים הקשים של החורבן והגלות, נתעוררה אז תוקף האהבה החזקה ביותר. וע"ז אמרו במדרש (מובא באוהב ישראל) לא היה יום מועד לישראל כיום שתרב ביהמ"ק, כי אז היה גילוי גודל הפלגת האהבה הפנימית לישראל לאין ערוך מבשאר זמנים, שהם בבחי' בנים, ובנים הוא מציאות נצחית שאינה משתנה לעולם. יש בחי' מלך ועמו, שאם מורדים במלך מתבטל הקשר ביניהם, אבל בן הוא דבר תמידי ונצחי שא"א לנתקו. וכמו שפירשנו ענין החזון והבשרה בנבואת ישעיהו בהפסרת השבוע, שהוא האמור בהמשך בנים משותפים, היינו שאפילו כאשר הם משותפים אינם חדלים מהיות בנים, כי בנים אתם לה' אלקיכם זה נצחיות. וכמו שפירשו המפרשים (ספורנו ואבן עזרא) על מאה"כ (דברים יד) בנים אתם לה' אלקיכם לא תתגודדו וגו', שכאשר קורה לאדם אסון גדול ואין לו במה להתנחם הריהו קורע את בשרו מעליו, אבל אתם הרי בנים לה' אלקיכם וע"כ לא תתגודדו, כי האוהב הקרוב ביותר אליכם הוא השי"ת האוהב אתכם יותר מאב לבנו, ואין ראוי להראות תכלית הדאגה והצער על הקרוב שמת כשנשאר קרוב נכבד ממנו במעלה.

ויש לפרש באומרו ידע לכתך את המדבר, דהנה ידע הוא לשון דביקות כמו והאדם ידע וגו', והיינו שכח הדביקות בין קוב"ה וישראל קיים תמיד אפילו בזמנים הגרועים ביותר. וכמו שמצינו שדור המדבר נקרא דור דעה, שעל אף כל התסאים שעשו במדבר נקראים הם דור דעה, ובוה"ק (ח"ג קסח:) איתא שלא היה מעולם דור כמו דור המדבר ולא יהיה עוד לעולם דור כזה. כי ענין דור-דעה הוא שהיתה להם מדת הדעת היא הדביקות בהשי"ת, שהיו דבוקים בהשי"ת תמיד. וזהו אומרו לא חסרת דבר,

כי ה' אלקיך ברכך בכל מעשה ידיך ידע לכתך את המדבר הגדול הזה זה ארבעים שנה ה' אלקיך עמך לא חסרת דבר. הרה"ק המגיד מקו'ניץ וי"ע כתב בעבודת ישראל, שפרשה זו נקראת תמיד בתשעת הימים שבין ר"ח אב לט' בו, ומרומז בהאי קרא ידע לכתך את המדבר הגדול הזה, להורות שגם בזמנים החשוכים ביותר הקב"ה נמצא עם ישראל, שהגם כי אנו עוברים בין המצרים, ומר"ח אב עד ט' בו, לא יטוש ה' את עמו ונתלתו, כי ה' אלקיך עמך לא חסרת דבר, שהוא ית' עמך ואינך חסר כלום. כמו כאשר הולכנו במדבר במקום סכנה בארץ לא עבר איש, היה ה' הולך לפנינו וגו' וה' אלקיך עמך לא חסרת דבר, כאותה בחי' יש גם בימים הללו ימי החשכות של בין המצרים ותשעת הימים שהם בבחי' מדבר וגיא צלמות, וגם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי, דהנה אתה רומז לשם החסד, כי עיקר החסד מה שאנו זוכים לקרוא לבוראנו הגדול והנורא בלשון אתה, וזהו גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי.

והתורה הק' רומזת כאן את הדרך ליהודי כאשר עוברת עליו תקופה קשה בבחי' לכתך ארבעים שנה במדבר הגדול והנורא שיהיה ה' אלקיך עמך, שיאמין כי אין זה מקרה אלא ה' אלקיך עמך, ואמונה זו היא העצה שלא יחסר לו דבר. וכדאיתא בספרים הק' והכגולה להמתקת כל הדינים היא ה' אלקיך עמך, שאז לא חסרת דבר. עם ישראל עבר ד' גלויות

קשות מיום היותו לגוי, וזה כבר קרוב לאלפיים שנה שיהודים מתייסרים בגלות האחרונה שאין לה חקר, ומהם היו זמנים קשים ביותר שדמם נשפך כמים, ואחר כל זאת עם ישראל חי וקיים. וכח הקיום של עם ישראל הוא מזה שה' אלקיך עמך, לא חסרת דבר, זה נתן להם את הכח לעמוד בכל מה שעבר עליהם. וכמד"א בוה"ק (ח"ב ב:), כד עאלו ישראל בגלותא דבבל חשיבו דהא לית להו קיומא לעלמין, דהא קוב"ה שביק לון ולא ישגה בהון לעלמין, שחשבו כי הקב"ה השליך אותם מעל פניו ולא תהיה להם עוד תקומה לעולם. ובכו מאד, כמש"נ על נהרות בבל שם ישכנו גם בכינו. ותנינן אמר ר' שמעון בההיא שעתא קרא קודשא בריך הוא לכל פמליא דיליה וכו' וכל חילא דשמיא, ואמר לון מה אתון עבדין הכא, בארץ ישראל, ומה בני רחמיא בגלותא דבבל ואתון הכא, קומו חזונו כולכונו לבבל ואנא עמכו, הה"ד כה אמר ה' למענכם שלחתי בבלה וגו', שהקב"ה וכל פמליא של מעלה ירדו עמם לבבל. כד נתתו לבבל אתפתחו שמיא ושראת רוח נבואה קדישא על יחזקאל וחמא כל מה דחמא, ואמר לון לישראל הא מאריכונו הכא, וכל חילי שמיא ורחיכו דאתו למייר ביניכו. כיון דחמו ישראל כך חדו ולא חיישו על גלותהון כלל, דהא ידעו דקוב"ה לא שביק לון, שכאשר שמעו ישראל שהקב"ה נמצא עמם שמחו מאד ומגודל השמחה כבר לא הרגישו כלל בצער הגלות. ותנינן, בכל אתר דישאל גלו חמן שכינתא גלתה עמהון. והיינו שהכח של ישראל להחזיק מעמד בכל הגלויות הוא מתוך שמאמינים ומחזקים עצמם בכך שה' אלקיך עמך, שהקב"ה נמצא עמם, וכאשר ה' אלקיך עמך אז לא חסרת דבר. זה כח הקיום של כלל ישראל בכל העתים,

שהיו אוכלים את המן הק' לחם אבירים, ושותים מים מן הבאר, ולומדים תורה מפי משה רבינו, והיו דבקים תמיד בהשי"ת. וכדאי' עוד בוה"ק (ח"ג כב:) שלא יהיה דור כדור הזה דאינון אתדבקו מה דלא אתדבקו דרין אחרנין. וכן אי' בפירוש רמ"ד וואלי תלמיד הרמח"ל, על פסוק זה ידע לכתך את המדבר, שהרי פשוט הוא, שהשי"ת יודע את הכל, אלא שאין ידיעה אלא לשון דביקות, כי היחוד הקדוש נדבק עמם בכל מסעיהם, ובמקום שיש היחוד הקדוש אין מחסור מכל דבר.

וכח זה הוא שעומד לישראל בכל העתים, שכאשר ה' אלקיך עמך לא חסרת דבר, כאשר יהודי דבוק בהשי"ת אינו חסר כלום, ורק כאשר הוא מרגיש בנפשו מנותק מהשי"ת אז חסר לו ומעיקים עליו כל הצרות. כאשר יהודי מרגיש שהוא דבוק בהשי"ת אז גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי. וזהו הכח שבכל מקום שגלו ישראל שכינה עמם, היינו הדביקות בשכינה שמכחה עמדו בכל הגלויות ולא חסרת דבר. וכמו שפירשנו דברי רש"י בריש פרשת ויחי, למה פרשה זו סתומה, לפי שכוין שנפטר יעקב נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד, דמשמע שגם קודם לכן כבר היה גלות ושיעבוד, רק כיון שנפטר יעקב נסתמו עיניהם ולבם מצרת השעבוד. והיינו לפי שיעקב אבינו הוא מקור הדביקות בהשי"ת, וכל זמן שהיה חי השפיע לישראל את הדביקות בה', וממילא לא הרגישו כלל את צרות הגלות, ואף שכבר היו בגלות אבל לא נסתמו עיניהם ולבם, ורק משנפטר יעקב וניטלה מהם בחי' הדביקות שלו אז נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השיעבוד.

וזו העצה הגדולה ביותר להמתקת הדינים, ה' אלקיך עמך. ישראל הלכו ארבעים שנה במדבר, ארץ ציה וצלמות שאין שם מאומה, והלכו בכח שה' אלקיך עמך, שהיו דבוקים בהשי"ת. וכן הוא הדרך ליהודי בכל מצביו, גם כשהוא בחשכות גדולה אם בגשמיות ואם ברוחניות, שיהיה דבוק בהשי"ת ויהיה ה' אלקיך עמך, שאז לא חסרת דבר.